

Sarsılmaz qardaşlığın nümunəsi

Bir il əvvəl imzalanan Şuşa Bəyannaməsi Azərbaycanla Türkiyə arasındakı müttəfiqlik əlaqələrini yeni keyfiyyət mərhələsinə yüksəltdi

15 İyun Azərbaycan xalqının Milli Qurtuluş Günüdür. Ulu Öndər Heydər Əliyevin 1993-cü ildə Azərbaycan Ali Sovetinin Sədri seçildiyi bu əlamətdar gün dövlətimizin əbədi müstəqilliyinin və müasir dövlətçiliyimizin bünövrəsinin qoyulduğu siyasi hadisə kimi çağdaş tariximizə yazılıb. Həmin vaxtdan ötən 29 il isə Azərbaycanın qürur doğuran inkişaf və yüksəliş tarixidir. Ulu Öndər Heydər Əliyevin yaratdığı Azərbaycan bu gün möhtərəm İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə tarixinin ən qüdrətli, ən güclü dövrünü yaşayır.

15 iyun tarixi həm də başqa bir əlamətdar hadisə ilə xalqımızı və bütövlükdə dövlətçiliyimizi şərfələndirir. Düz bir il əvvəl - iyun ayının 15-də Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevlə Türkiyə Prezidenti cənab Rəcəb Tayyib Ərdoğanın Şuşa şəhərində imzaladıqları "Azərbaycan Respublikası ilə Türkiyə Respublikası arasında müttəfiqlik münasibətləri haqqında Şuşa Bəyannaməsi" iki qardaş dövlətin siyasi-hərbi müttəfiqliyini yeni mərhələyə yüksəltdi. Bu baxımdan iyunun 15-i xalqımız üçün həm də Azərbaycanla Türkiyə arasındakı strateji müttəfiqlik münasibətlərində yeni dövrün başlandığı tarix kimi əlamətdardır.

Əvvəlcə onu qeyd etmək istərdim ki, bir çox parametrlərinə görə dünyada bənzəri olmayan Azərbaycan-Türkiyə münasibətləri 44 günlük İkinci Qarabağ müharibəsində tarixi bir sınaqdan şəərəflə çıxaraq daha da möhkəmləndi. Xalqımızın möhtəşəm Qələbəsi ilə başa çatan bu savaş Azərbaycan və Türkiyəni bir-birinə daha da yaxınlaşdırdı, əlaqələrimizin sarsılmaz olduğunu bütün dünyaya göstərdi. Türkiyənin siyasi-hərbi rəhbərliyi müharibənin ilk günündən birmənalı şəkildə Azərbaycanın yanında oldular, ölkəmizin haqlı mövqeyini, ərazi bütövlüyünü qətiyyətlə müdafiə etdi, respublikamızı dəstəkləyən bəyanatlar verdi. Təsədüfi deyil ki, 2020-ci il sentyabrın 27-də Ermənistanın Azərbaycana qarşı növbəti hərbi təcürətdən sonra Prezident İlham Əliyevə ilk zəng edən dövlət başçısı Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan olmuşdu. Türkiyə rəhbərliyinin çox cəsarətli və qəti açıqlamaları bir çox ölkəyə xəbərdarlıq oldu. Ermənistanın təəssübünü çəkən siyasi dairələr gördülər ki, Azərbaycan tək deyil. Bu, gücümüzə güc qatdı, Qarabağ Zəfərində mühüm rol oynadı.

Müharibə günlərində və ondan sonra isə Türkiyədən Azərbaycana müxtəlif səviyyələrdə çoxsaylı rəsmi və işgüzar səfərlər edildi. Türkiyə Xarici İşlər naziri Mövlud Çavuşoğlunun, Milli Müdafiə naziri Hulusi Akarın, Türkiyə Böyük Millət Məclisinin Sədri Mustafa Şentopun, Türkiyə Silahlı Qüvvələrinin Baş Qərargah rəisi Yaşar Gülerin və başqa rəsmi şəxslərin respublikamıza səfərləri ilk növbədə qardaş dövlətinin Azərbaycana dəstəyinin təcəssümü kimi yadda qaldı.

Bu mənada Vətən müharibəsi Azərbaycan-Türkiyə dostluğunun və qardaşlığının möhkəm təməllərə söykəndiyini bir daha dünyaya nümayiş etdirdi. Türk dünyasının öndərləri olan Heydər Əliyevin "Bir millət - iki dövlət" və Mustafa Kamal Atatürkün "Azərbaycanın sevinci sevincimiz, kədəri kədərimizdir" kəlamları həmin günlərdə bir daha öz təsdiqini tapdı. Cənab Prezident İlham Əliyevin bu barədə fikirləri Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərinə verilən ən düzgün qiymətdir: "*Türkiyə-Azərbaycan dostluğu, qardaşlığı bu gün ən yüksək zirvədədir və bütün məsələlərdə biz hər zaman bir-birimizin yanındayıq. İkinci Qarabağ müharibəsi bunu bütün dünyaya bir daha göstərdi ki, Türkiyə-Azərbaycan bir yerdədirlər və əziz qardaşının, hörmətli Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğanın dəstəyi ilk saatlardan bizi ruhlandırır. Çünki müharibənin ilk saatlarından başlaya-*

raq Türkiyə və onun Cümhurbaşkanı bizə mənəvi və siyasi dəstək vermişdir. Bu mənəvi və siyasi dəstək müharibənin son gününə qədər göstərildi".

Təbii ki, bu Zəfərin Azərbaycanla Türkiyə arasındakı əlaqələrə təsir göstərəcəyi və münasibətlərin daha da dərinləşdirilməsinə yol açacağı gözlənilən idi. 2021-ci ilin iyun ayında Azərbaycana növbəti səfərə gələn Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın işğaldan azad olunmuş Şuşaya getməsi, iki qardaş dövlətin prezidentinin bu səhərdə görüşməsi Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərinin məzmunu baxımından mühüm siyasi hadisə oldu, iki dövlətin qardaşlığını bir daha dünyaya bəyan etdi. Bu səfər ondan xəbər verdi ki, Türkiyə Azərbaycanın qələbə sevincini dərinləndirən bölüşür və paylaşır. Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğanın Azərbaycana NATO Zirvə görüşündə iştirak etdikdən və ABŞ, Fransa, Almaniya, Böyük Britaniya kimi dövlətlərin liderləri ilə görüşlərdən sonra səfər etməsi və Şuşaya getməsi həm də dünyaya verilən mesaj idi və Türkiyə rəhbəri bununla bir daha göstərdi ki, hər zaman olduğu kimi, bundan sonra da qardaş Azərbaycanın yanında olacaq. Səfər zamanı Şuşada imzalanan tarixi bəyannamə isə iki qardaş dövlətin əlaqələrinə yeni məzmun qatmaqla, İkinci Qarabağ müharibəsində qazandıqları Zəfərin siyasi çərçivədə uğurlu davamı kimi tarixə düşdü.

Ümumi şəkildə qeyd etmək olar ki, Şuşa Bəyannaməsi Qars müqaviləsindən sonra iki ölkə arasında münasibətlərin yeni mərhələdə inkişafını əks etdirən böyük tarixi razılışdır. Çünki bəyannamə Azərbaycanla Türkiyə arasında münasibətlərin daha dərin strateji məzmununu müəyyən etdi və əlaqələri yüksək səviyyəyə qaldırmaqla, keyfiyyətcə yeni mərhələyə qədəm qoymasına yol açdı. Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərinin son bir ildəki mənzərəsi də təsdiq edir ki, bəyannamə hər iki dövlətin ümumi maraqlarının qorunmasında imkanların birləşdirilməsinin, eləcə də ortaq maraq kəsb edən regional və beynəlxalq strateji məsələlərdə fəaliyyətlərin qarşılıqlı şəkildə əlaqələndirilməsinin məntəqəli nəticəsi olaraq, onların regional və beynəlxalq rolunu və çəkisini daha da artırır.

Sənəddə birgə milli mənafehlər baxımından siyasi, hərbi və təhlükəsizlik sahələrində əlaqələndirilmiş və birgə fəaliyyətlərin təşviq edilməsi xüsusi yer tutur. Tərəflərdən hər hansı birinin müstəqilliyinə, suverenliyinə, ərazi bütövlüyünə, beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədlərinin toxunulmazlığına və ya təhlükəsizliyinə qarşı üçüncü dövlət və ya dövlətlər tərəfindən təhdid və ya təcavüz edildiyi təqdirdə, birgə məsləhətləşmələr aparılması, bu təhdid və ya təcavüzün aradan qaldırılması məqsədilə BMT Nizamnaməsinin məqsəd və prinsiplərinə müvafiq təşəbbüs həyata keçirilməsi, BMT Nizamnaməsinə uyğun olaraq bir-birinə lazımı yardım göstərməsi, Silahlı Qüvvələrin güc və idarəetmə strukturlarının əlaqələndirilməsi fəaliyyətinin təşkili nəzərdə tutulur.

Bu məstəvidə bəyannamədə diqqəti çəkən ən vacib məqamlardan biri hərbi sahədə əməkdaşlıq və müttəfiqliklə bağlıdır. Burada qeyd edilir ki, iki dövlət-

tin ərazi bütövlüyünə, suverenliyinə üçüncü dövlət və ya dövlətlər tərəfindən təhdid və ya təcavüz edildiyi təqdirdə, bir-birini qoruyacaqlar.

Bu müddələrin bəyannamədə yer alması bu gün Ermənistandakı revansist qüvvələrdən tutmuş, ayrı-ayrı qonşu və qeyri-regional dövlətlər üçün çox mühüm mesajdır və tərəflərdən birinin ərazi bütövlüyünün pozulması, dövlət sərhədlərinə təhdid kimi halların baş verməsi halında, digər tərəfin öz ordusu ilə onun yanında yer alacağını beynəlxalq ictimaiyyətin diqqətinə çatdırır. Təbii ki, öncə söhbət bölgədə əsrlərdir erməni məsələsi adı altında öz dövlət maraqlarını reallaşdırmaq istəyən hərbi-siyasi dairələrdən gedir. Artıq onların hər biri bilir ki, Azərbaycanın dövlət suverenliyini təhdid etmək fikrinə düşənlər yeni regional hərbi-siyasi blokla qarşılaşacaqlar.

Azərbaycanla Türkiyə həm də silahlı qüvvələrinin müasir tələblərə uyğun olaraq yenidən formalaşdırılması və modernləşdirilməsi istiqamətində birgə səylərin göstərilməsi, müdafiə qabiliyyətlərinin və hərbi təhlükəsizliyinin möhkəmləndirilməsinə yönələn tədbirlərin həyata keçirilməsi, iki ölkənin silahlı qüvvələrinin birlikdə fəaliyyət qabiliyyətinin artırılması, müasir texnologiyalara əsaslanan silah və sursatların idarə olunmasında sıx əməkdaşlığı və bu məqsədlə səlahiyyətli struktur və qurumların əlaqəli fəaliyyətinin təmin edilməsinin təşviq olunması ilə bağlı da razılığa gəlib. Bütün bunlar, o cümlədən hər iki ölkənin Təhlükəsizlik Şuralarının milli təhlükəsizlik məsələləri üzrə müntəzəm olaraq birgə iclaslarının keçirilməsi və bu icaslarda milli mənafe, ölkələrin maraqlarına toxunan regional və beynəlxalq təhlükəsizlik məsələlərinin müzakirəsinin həyata keçirilməsinə dair razılıq əldə olunması Azərbaycan və Türkiyə arasında münasibətlərin necə sıx və prinsiplial olduğunun göstəricisidir.

İki qardaş dövlət regional və beynəlxalq sabitliyə və təhlükəsizliyə mənfə təsir edən müxtəlif təhdid və çağırışlara, xüsusilə terrorçuluğa, onun bütün forma və təzahürlərinə, maliyyələşdirilməsinə, həmçinin kütləvi qırğın silahlarının yayılmasına, müxtəşəkkil cinayətkarlığa, çirkli pulların yuyulmasına, narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsinə, insan alverinə, qanunsuz miqrasiyaya qarşı mübarizə sahəsində birgə səylərini və əməkdaşlıqlarını genişləndirəcək və dərinləşdirəcəklər.

Bu tarixi razılışmaya əsasən, Azərbaycan və Türkiyə dəniz, hava və kosmos sahələrində qarşılıqlı texnologiya mübadiləsinin həyata keçirərək bu sahələrin inkişaf etdirilməsi məqsədilə birgə layihələrin yerinə yetirilməsini təşviq edəcək və qarşılıqlı müdafiə sənayesi texnologiyalarının inkişaf etdirilməsinə müsbət töhfə verəcəklər. Tərəflər sahib olduqları silah və sursatla bir-birini təchiz edəcək, onların istehsal texnologiyalarını qarşılıqlı şəkildə təşviq edəcək və mövcud olmayan istehsal sahələrinin yaradılmasını, birgə tədqiqat və istehsalat işlərinin həyata keçirilməsini, iki ölkənin müdafiə sənayesi qurumlarının texnologiyalar, hərbi təyinatlı məhsullar və xidmətlər sahəsində daxili və beynəlxalq bazarlarda əməkdaşlıq etməsinə dəstəkləyəcəklər.

Şuşa Bəyannaməsi Azərbaycanla Türkiyə arasında iqtisadi sferada da tərəfdaşlığa yeni çarələr gətirib. Ticari və iqtisadi münasibətlərdə milli iqtisadiyyatların və ixracın şaxələndirilməsi, perspektiv sahələrdə birgə istehsalın qurulması, investisiya əməkdaşlığının qarşılıqlı faydalı

inkişafı üçün daha əlverişli şəraitin inkişaf etdirilməsi istiqamətində səylərini artırmağı qarşıya məqsəd qoyan tərəflər bu xüsusda Azərbaycan və Türkiyə malların sərbəst hərəkətinin təşkili mexanizmlərinin yaradılması istiqamətində tədbirlər görəcəklər. Azərbaycanla Türkiyə "Cənub qaz dəhlizi"nin səmərəli şəkildə istifadə olunmasına və daha da inkişaf etdirilməsinə yönəlməli səyləri əlaqələndirilmiş şəkildə davam etdirəcəklər. Həmçinin global enerji sektorundakı prosesləri nəzərə alaraq regionun enerji təchizatı təhlükəsizliyinin gücləndirilməsi üçün elektrik sahəsində də regional əməkdaşlığa töhfə verəcək səyləri artıraraq davam etdirəcəklər.

Sənəddə toxunulan mühüm məsələlərdən biri də Zəngəzur dəhlizi ilə bağlıdır. Tərəflər Azərbaycan və Türkiyəni birləşdirən Azərbaycan Respublikasının qərb rayonları ilə Azərbaycan Respublikasının Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında dəhlizin (Zəngəzur dəhlizi) açılmasının və həmin dəhlizin davamı kimi Naxçıvan-Qars dəmir yolunun tikintisinin iki ölkə arasında nəqliyyat-kommunikasiya əlaqələrinin intensivləşməsinə mühüm töhfə verəcəyini qeyd edirlər. Zəngəzur dəhlizi bütün türk dünyasını birləşdirən körpü olacaq. Bu məsələnin Şuşa Bəyannaməsində qeyd olunması göstərir ki, Azərbaycan və Türkiyə bölgənin yeni reallığına uyğun olaraq ən qısa müddətdə Zəngəzur dəhlizini reallaşdıracaq.

Onu da qeyd etməliyəy ki, Şuşa Bəyannaməsi Qars müqaviləsindən sonra iki ölkə arasında münasibətlərin yeni mərhələdə inkişafını əks etdirən mühüm tarixi sənəddir. Bu baxımdan bəyannamənin imzalanmasının Azərbaycan xalqının Milli Qurtuluş Günü ilə yanaşı, Qarabağ və Zəngəzur üçün çox vacib sayılan Qars müqaviləsinin 100-cü ildönümünə təsadüf etməsi həm Azərbaycan, həm Türkiyə üçün rəmzi mənə daşıyır. Çünki çağdaş dövrimüzdə də 100 il əvvəl olduğu kimi, oxşar hərbi-siyasi proseslər baş verir və tarix sanki təkrar olunur. 100 il əvvəl olduğu kimi, bu günün özündə də yerləşdiyimiz coğrafiyada və yaşadığımız regionda böyük güclərin mübarizəsi baş verir. Lakin bu gün zaman Azərbaycanın keyrinə işləyir və Şuşa Bəyannaməsi göstərir ki, qardaş dövlətlər olan Türkiyə və Azərbaycan öz maraq və mənafeələrini təmin etmək üçün birlikdə qətiyyət nümayiş etdirəcəklər. Şuşada Bəyannaməni imzalayarkən Prezident İlham Əliyev Qars müqaviləsinə xatırladaraq bu barədə deyib: "*Tarixi Qars müqaviləsi düz yüz*

il əvvəl imzalanıb. Bu da böyük rəmzi mənə daşıyır. Yüz ildən sonra azad edilmiş Şuşa şəhərində müttəfiqlik haqqında imzalanmış birgə bəyannamə bizim gələcək işbirliyimizin istiqamətini göstərir. Bəyannamədə bir çox önəmli məsələlər öz əksini tapır. Beynəlxalq müstəvidə birgə əməkdaşlıq, fəaliyyətimiz, siyasi əlaqələr, iqtisadi-ticarət əlaqələri, mədəniyyət, təhsil, idman, gənclər siyasəti, demək olar ki, bütün sahələr əhatə olunur. "Cənub qaz dəhlizi"nin Türkiyə, Azərbaycan, dünya üçün önəmi göstərilir. Hər bir məsələ çox böyük önəm daşıyır".

Ümumilikdə, Şuşa Bəyannaməsində yer alan bütün məsələlərin hər biri Azərbaycan və Türkiyə üçün olduqca vacibdir. Bu baxımdan bəyannamə Azərbaycan və Türkiyənin milli maraqlarını tam ehtiva edir. Azərbaycan-Türkiyə münasibətləri həmişə strateji məzmun daşıyıb. Xatırladım ki, indiyədək iki ölkə arasında strateji müttəfiqlik münasibətlərini müəyyənləşdirən dövlətlərarası sənədlər imzalanıb. 9 fevral 1994-cü il tarixdə imzalanmış "Azərbaycan Respublikası və Türkiyə Respublikası arasında dostluq və hərtərəfli əməkdaşlığın inkişafı barədə Müqavilə" və "Azərbaycan Respublikası və Türkiyə Respublikası arasında əməkdaşlıq və qarşılıqlı yardım haqqında Protokol", 16 avqust 2010-cu il tarixdə imzalanmış "Azərbaycan Respublikası və Türkiyə Respublikası arasında strateji tərəfdaşlıq və qarşılıqlı yardım haqqında Müqavilə" Azərbaycanla Türkiyə arasında tərtib edilən strateji münasibətləri təsbit edən böyük hüquqi bazadır. Şuşa Bəyannaməsi isə bütün bu sənədlərin zirvə nöqtəsi olmaqla, Azərbaycan-Türkiyə müttəfiqliyini daha da möhkəmləndirdi və əlaqələr yeni məzmun gətirən böyük siyasi və tarixi hadisəyə çevrildi. Qədim şəhərimiz olan Şuşada imzalanan bu sənəd iki dövlətin birliyinin əbədi olduğunu dünyaya bəyan etdi, onların qardaşlığının təntənəsi oldu.

Şuşa Bəyannaməsi Azərbaycan və Türkiyənin rəhbərliyi altında yeni regional geosiyasi konfigurasiyanın qurulması və bundan sonra Azərbaycan-Türkiyə tandemi ilə davam edəcək yeni regional dövizənin başlanğıcı deməkdir. Bu konfigurasiyanın regiona gətirdiyi reallıqlar artıq göz önündədir və heç bir qüvvə bunun qarşısını ala bilməz. Ona görə Şuşa Bəyannaməsi bütün güclərin qəbul etməli olduğu tarixi gerçəklikdir.

Ziyafət ƏSGƏROV,
Milli Məclisin Müdafiə, təhlükəsizlik və korrupsiya ilə mübarizə komitəsinin sədri